

STUDIU

MECANISMUL INTER-INSTIȚIIONAL DE LUCRU CU COPIII ÎN CONFLICT CU LEGEA ȘI COPIII SUB VÂRSTA RĂSPUNDERII PENALE. NOI ABORDĂRI LA NIVEL LOCAL ÎN REGIUNILE BĂLȚI, ORHEI, UNGHENI, CĂUȘENI ȘI LEOVA

Autori:

Victor ZAHARIA, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, IRP;

Ceslav PANICO, magistrul în drept, IRP.

Facilitatori:

Ion CIOBANU

Tatiana CALUGHER

Tamara COJOCARU

Dumitru CODREANU

Elena OBOROCEANU

Chișinău, 2020

Acest studiu a fost elaborat în cadrul proiectului "Protejarea copiilor cu risc și în conflict cu legea prin măsuri de prevenire și de elaborare a politicilor" implementat de Institutul de Reforme Penale (IRP), cu suportul Fondului Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF) în Republica Moldova

Cuprins

INTRODUCERE	3
LISTA DE ABREVIERI	4
REZUMAT	5
METODOLOGIE	6
I. CADRUL CONCEPTUAL PRIVIND TRATAMENTUL, GRIJA ȘI SUPORTUL PENTRU COPIII ÎN CONFLICT CU LEGEA ȘI COPIII SUB VÂRSTA RĂSPUNDERII PENALE	7
1.1. STANDARDE INTERNAȚIONALE ÎN DOMENIUL LUCRULUI CU COPIII ÎN CONFLICT CU LEGEA ȘI COPIII SUB VÂRSTA RĂSPUNDERII PENALE.....	7
1.2. PRACTICA ALTOR STATE ÎN DOMENIUL LUCRULUI CU COPIII ÎN CONFLICT CU LEGEA ȘI COPIII SUB VÂRSTA RĂSPUNDERII PENALE.....	9
1.3. CADRUL NORMATIV-JURIDIC ȘI INSTITUȚIONAL INTERN PRIVIND LUCRUL CU COPIII ÎN CONFLICT CU LEGEA ȘI COPIII SUB VÂRSTA RĂSPUNDERII PENALE.....	10
II. TRATAMENTUL, GRIJA ȘI SUPORTUL PENTRU COPIII ÎN CONFLICT CU LEGEA ȘI CEI SUB VÂRSTA RĂSPUNDERII PENALE. TENDINȚE ÎNGRIJORĂTOARE CE DERIVĂ DIN DATELE STATISTICE LA NIVEL NAȚIONAL	15
III. NOI ABORDĂRI LA NIVEL LOCAL PRIVIND LUCRUL CU COPIII ÎN CONFLICT CU LEGEA ȘI COPIII SUB VÂRSTA RĂSPUNDERII PENALE	19
3.1. CONTEXTUL LOCAL ÎN BĂLȚI, ORHEI, UNGHENI, CĂUȘENI ȘI LEOVA.....	19
3.2. DEZVOLTAREA MECANISMELOR LOCALE DE LUCRU CU COPIII SUB VÂRSTA RĂSPUNDERII PENALE ȘI CEI ÎN CONFLICT CU LEGEA DIN REGIUNILE BĂLȚI, ORHEI, UNGHENI, CĂUȘENI ȘI LEOVA.....	22
3.3. IMPLEMENTAREA MECANISMELOR LOCALE DE REFERIRE A COPIILOR SUB VÂRSTA RĂSPUNDERII PENALE ȘI CELOR ÎN CONFLICT CU LEGEA ÎN REGIUNILE BĂLȚI, ORHEI, UNGHENI, CĂUȘENI ȘI LEOVA ...	25
EVOLUȚIA FORMATULUI MECANISMELOR LOCALE DE REFERIRE	25
BENEFICIILE PE CARE LE-AU ADUS PENTRU COPIII MECANISMELE LOCALE DE REFERIRE.....	26
FACTORII CE AU CONTRIBUIT LA DEZVOLTAREA ȘI FUNCȚIONAREA MECANISMELOR LOCALE DE REFERIRE	29
DIFICULTĂȚI INIȚIALE ȘI CURENTE ÎN ACTIVITATEA MECANISMELOR LOCALE DE REFERIRE	30
PRACTICI POZITIVE ȘI PROVOCĂRI SPECIFICE ÎN ACTIVITATEA MECANISMELOR LOCALE DE REFERIRE	33
IV. SINTEZA RECOMANDĂRILOR: ACȚIUNI LA NIVEL CENTRAL DE CONSOLIDARE A EFICACITĂȚII MECANISMELOR LOCALE DE REFERIRE EXISTENTE ȘI DE EXTINDERE LA NIVEL NAȚIONAL A PRACTICILOR POZITIVE	37
ANEXE	41

INTRODUCERE

Copiii implicați în sistemul de justiție necesită o protecție specială. Aceasta obligă statul nu numai să adopte prevederile legale necesare, așa încât să fie create precondiții pentru un tratament prietenos, dar și să asigure o aplicare cotidiană efectivă a acestor prevederi normativ-juridice în spiritul respectării interesului superior al copilului.

În ultimii ani, au fost depuse eforturi considerabile de racordare a cadrului legal și a practicilor cotidiene la cele mai bune practici internaționale și europene în domeniul justiției pentru copii. Cu toate acestea, există încă numeroase aspecte ce urmează a fi îmbunătățite.

Necesitatea de a evalua rezultatele reformelor și intervențiilor, dar și a impactului sistemului de justiție asupra copilului, apare nu doar ca o rigoare teoretică, ci și ca o necesitate practică în vederea consolidării capacității subiecților antrenați nemijlocit în realizarea justiției cu implicarea copiilor, corespunzător – în vederea contribuirii la protejarea drepturilor și interesului superior al copilului.

În acest sens, ținând cont de planurile și strategiile naționale din domeniul drepturilor omului și al sectorului justiției, în care se regăsesc și unele abordări strategice privind activitatea specialiștilor în lucru cu și pentru copiii în conflict cu legea și cei sub vârsta răspunderii penale, bazându-ne pe standardele/recomandările internaționale și pe identificarea necesităților profesioniștilor de nivel local, Institutul de Reforme Penale, în perioada 2012-2018 a inițiat, pilotat și instituționalizat mecanismul inter-instituțional de lucru cu copiii în conflict cu legea și copiii sub vârsta răspunderii penale în regiunile Bălți, Orhei, Ungheni, Căușeni și Leova.

Experiența mecanismelor locale de referire din cele 5 regiuni, pe lângă faptul că oferă niște sugestii clare de consolidare a eficienței activității profesioniștilor în domeniul vizat, vine să prezinte și unele lecții (învățate) care pot fi utile întregului sistem de justiție prietenoasă copilului din Republica Moldova. În procesul de analiză a experienței mecanismelor locale de referire, au fost observate anumite tendințe pozitive, dar și provocări, fiind identificate și potențiale căi de soluționare a acestora. Studiul oferă anumite recomandări pentru sporirea protecției copiilor implicați în sistemul de justiție (devianți și delincvenți).

Ne exprimăm convingerea că informațiile conținute în prezentul raport de studiu prezintă interes pentru teoreticienii și practicienii din domeniul justiției pentru copii, precum și pentru autoritățile implicate în procesul de elaborare și implementare a cadrului normativ în sfera justiției pentru copii, pentru reprezentanții ONG-urilor de profil și pentru mass-media. IRP aduce mulțumiri tuturor partenerilor participanți în procesul de realizare a prezentului Studiu.

Echipa IRP

LISTA DE ABREVIERI

APL – Administrația Publică Locală

Copil delincvent – copil care a împlinit vârsta de 14 ani și care a comis o faptă penală

Copil deviant – copil care nu a împlinit vârsta de 14 ani și care a comis o faptă penală sau
contravențională

CSM – Consiliul Superior al Magistraturii

GL – Grup de Lucru instituit la nivel local în scopul aplicării mecanismului local de referire

IGP – Inspectoratul General de Poliție

IRP – Institutul de Reforme Penale (IRP)

MAI – Ministerul Afacerilor Interne

Mecanismul local de referire – mecanismul local de identificare, referire și asistență a copiilor
în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale

PG – Procuratura Generală

SAP – Serviciul de Asistență Psihopedagogică

UNICEF - Fondul Națiunilor Unite pentru Copii

REZUMAT

Promovarea preceptelor justiției pentru copii implică prevederi legislative, dar și măsuri administrative, judiciare și de altă natură pentru a asigura ca prevederile legislative sunt implementate în practică. Cadrul normativ-juridic al Republicii Moldova creează anumite premise pentru excluderea copiilor cât de curând posibil din sistemul de justiție penală și pentru lucrul cu acești copii, precum și cu cei ce nu au atins vârsta răspunderii penale.

Autoritățile au încercat a aduce claritate prin adoptarea unor acte normativ-juridice, inclusiv a Legii nr. 140 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți și a Legii nr. 299 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant. Totuși, în prezent nu există suficientă claritate legislativă, fiind constatate anumite colizii (reale, unele doar imaginare) și lacune regulatorii. Anterior, reglementarea primară era și mai sumară.

Pentru a facilita lucrul cu copiii în conflict cu legea și copiii sub vârsta răspunderii penale, Institutul de Reforme Penale în parteneriat cu UNICEF Moldova, în perioada 2012-2018 a inițiat, pilotat și instituționalizat mecanisme locale de referire (mecanism local de identificare, referire și asistență a copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale) în regiunile Bălți, Orhei, Ungheni, Căușeni și Leova. Este de menționat efortul enorm depus de partenerii implicați pentru a dezvolta mecanisme locale de referire în situația unor prevederi legale sumare, dar având ghidarea în standarde și recomandări internaționale, beneficiind de motivație și entuziasm din partea autorităților publice locale și a specialiștilor din instituțiile din comunitate și din sectorul justiției.

Problema tratamentului copiilor în conflict cu legea și celor sub vârsta răspunderii penale rămâne însă actuală. Datele statistice la nivel național vorbesc de tendințe îngrijorătoare de suprautilizare a mecanismelor justiției penale și reacției punitive, în loc de grijă și suport, așa cum o cere interesul superior al copilului.

În asemenea context, s-a decis de a inventaria lecțiile învățate din funcționarea mecanismelor locale de referire, ce ar fi utile la revizuirea și adoptarea legislației în domeniul lucrului cu copiii în conflict cu legea și celor sub vârsta răspunderii penale. Analiza demonstrează că aceste mecanisme de referire au adus mai multe beneficii copiilor și anume intervenții multidisciplinare și mai organizate a specialiștilor, implicarea unui număr mai mare de specialiști, accesibilitate novatorie la anumite categorii de servicii, monitorizare mai bună a progresului în tratamentul copiilor, dar și la responsabilizarea reciprocă a specialiștilor. În ansamblu, putem vorbi de o cooperare mai bună între instituții, adaptare și coroborare a procedurilor de lucru a instituțiilor implicate. Aceste procese au fost catalizate prin instruirii, schimburi de experiență și activitatea unor grupuri de lucru locale. Totodată, există și provocări, inclusiv elemente de discontinuitate a cooperării și neimplicarea activă a unor instituții, insuficiență de servicii și specialiști, utilizare nu totdeauna clară a managementului de caz, responsabilitate redusă din partea unor beneficiari și părinți. Aceste rezultate pozitive ar putea fi consolidate prin adoptarea unei hotărâri de Guvern, care ar contribui și la soluționarea acelor provocări pe care le întâlnesc la moment mecanismele locale de referire.

METODOLOGIE

La realizarea prezentului Studiu au fost utilizate metode cantitative și calitative. Punctul de inițiere al Studiului îl constituie analiza cadrului regulator internațional și european în domeniul drepturilor copilului și al justiției pentru copii, precum și analiza practicii naționale și locale în domeniul vizat.

În obiectul analizei de documente au fost incluse și actele normativ-juridice ale Republicii Moldova ce reglementează răspunsul sistemului de justiție la delincvența juvenilă, atât aspectele de drept material, cât și cele de procedură.

Datele statistice referitor la delincvența juvenilă și răspunsul sistemului de justiție la delincvența juvenilă au fost preluate din sursele oficiale disponibile (rapoartele publice ale Consiliului Superior al Magistraturii, Procuraturii Generale, Ministerului Afacerilor Interne, Inspectoratului Național de Probațiune, Biroului Național de Statistică etc.).

Pentru colectarea datelor în teren, în special pentru identificarea opiniei actorilor comunitari din regiunile de intervenție (Bălți, Orhei, Ungheni, Căușeni și Leova) implicați în lucru cu și pentru copiii în conflict cu legea și cei sub vârsta răspunderii penale, au fost aplicate următoarele instrumente:

- Interviu semi-structurate (25 persoane);
- Interviu individuale cu coordonatori ai GL și profesioniști implicați în activitatea mecanismului local de referire (25 persoane);
- 5 focus grupuri cu implicarea a 27 de profesioniști/membri ai GL din regiunile de intervenție.

La colectarea datelor în teren, echipa de cercetare a asigurat o abordare echilibrată din perspectiva criteriilor de gen, vârstă, regiune, statut ocupațional (specialiști în protecția copiilor, cadre didactice, judecători, procurori, polițiști, consilieri de probațiune, asistenți sociali, psihologi, medici, primari, reprezentanți ai societății civile etc.).

Limitările metodologice ce țin de colectarea datelor în teren (prin contact direct) din motivul restricțiilor impuse de pandemia Covid-19 au fost depășite prin colectarea datelor la distanță (telefonic, poșta electronică, chestionar de evaluare online, platforme online: Zoom).

I. CADRUL CONCEPTUAL PRIVIND TRATAMENTUL, GRIJA ȘI SUPORTUL PENTRU COPIII ÎN CONFLICT CU LEGEA ȘI COPIII SUB VÂRSTA RĂSPUNDERII PENALE

1.1. STANDARDE INTERNAȚIONALE ÎN DOMENIUL LUCRULUI CU COPIII ÎN CONFLICT CU LEGEA ȘI COPIII SUB VÂRSTA RĂSPUNDERII PENALE

Mai multe acte internaționale conțin **reglementări ce vizează justiția prietenoasă copiilor** în general și **reacția socială la faptele copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale** în particular, inclusiv:

- Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile copilului din 1989¹;
- Ansamblul de norme minime ale Organizației Națiunilor Unite privind administrarea justiției juvenile („Normele de la Beijing”, 1985)²;
- Normele Organizației Națiunilor Unite privind protecția minorilor privați de libertate („Normele de la Havana”, 1990)³;
- Orientările Organizației Națiunilor Unite privind prevenirea delincvenței juvenile („Orientările de la Riyadh”, 1990)⁴;
- Orientările Organizației Națiunilor Unite în materie de justiție referitoare la copiii victime și martori ai actelor de criminalitate (ECOSOC Res 2005/20, 2005)⁵;
- Orientările Organizației Națiunilor Unite privind utilizarea corespunzătoare și condițiile de îngrijire alternativă a copiilor (2009)⁶;
- Convenția europeană privind exercitarea drepturilor copiilor (1996, STE nr. 160)⁷;
- Recomandarea Rec (2003)20 privind noile modalități de abordare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile⁸;
- Recomandarea Rec (2005)5 privind drepturile copiilor care trăiesc în instituții rezidențiale⁹;
- Recomandarea CM/Rec(2008)11 privind normele europene pentru delincvenții minori care fac obiectul unor sancțiuni sau măsuri¹⁰;
- Recomandarea CM/Rec(2009)10 privind orientările de politică referitoare la strategiile naționale integrate pentru protecția copiilor împotriva violenței¹¹;

---

¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115568&lang=ro

² <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf>

³ <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/JuvenilesDeprivedOfLiberty.aspx>

⁴ [https://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/14UnitedNationsGuidelinesforthePreventionofJuvenileDelinquency\(TheRiyadhGuidelines\)\(1990\).aspx](https://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/14UnitedNationsGuidelinesforthePreventionofJuvenileDelinquency(TheRiyadhGuidelines)(1990).aspx)

⁵ <https://www.un.org/en/ecosoc/docs/2005/resolution%202005-20.pdf>

⁶ <https://digitallibrary.un.org/record/673583?ln=en>

⁷ <https://rm.coe.int/168046e1d9>

⁸ https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805df0b3

⁹ <https://rm.coe.int/168046ccea>

¹⁰ [https://www.unicef.org/tdad/councilofeuroperec08\(1\).pdf](https://www.unicef.org/tdad/councilofeuroperec08(1).pdf)

- Orientările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului, 2010¹².

Actele internaționale direcționează statele în mod clar. Sistemul tradițional de justiție penală nu este capabil să ofere izolat soluții adecvate privind tratamentul delincvenților juvenili, în virtutea faptului că nevoile sociale și educaționale ale acestora diferă de cele ale adulților¹³. Conform actelor internaționale, statele părți se vor strădui să promoveze adoptarea de legi, proceduri, crearea de autorități și instituții, special concepute pentru copiii suspectați, acuzați sau declarați că ar fi comis încălcări ale legii penale și, în special ... vor lua măsuri, de fiecare dată când este posibil și de dorit, pentru a trata acești copii fără a se recurge la procedura judiciară, cu condiția ca drepturile omului și garanțiile legale să fie deplin respectate¹⁴. Astfel, se va încerca, pe cât posibil, să fie tratate **cazurile delincvenților juvenili evitându-se recursul la o procedură judiciară**. Dejudiciarizarea (excluderea cât de curând posibilă a copiilor din sistemul formal de justiție) reprezintă unul dintre indicatorii de bază de evaluare a sistemului de justiție pentru copii¹⁵.

Soluțiile de înlocuire a procedurilor judiciare, cum ar fi medierea, dejudiciarizarea [diversiunea (mecanismelor judiciare)] și căile alternative de soluționare a litigiilor, ar trebui încurajate ori de câte ori acestea deserveșc în cea mai bună manieră posibilă interesul superior al copilului¹⁶. Va fi prevăzută o întreagă gamă de dispoziții, cum sunt cele referitoare la îngrijire, orientare și supraveghere, îndrumare, verificare, plasament familial, programe de educație generală și profesională și **alternative la îngrijirea instituțională**, pentru a asigura copiilor un tratament corespunzător bunăstării lor și proporțional cu situația lor și cu infracțiunea comisă¹⁷.

Ținând cont de nevoile deosebite și variate ale minorilor și de diversitatea măsurilor posibile, trebuie prevăzută o putere direcționară suficientă în toate stadiile de procedură și la diferitele niveluri ale administrării justiției la minori, în special în stadiile de instrucție, de urmărire, de judecare și de aplicare a măsurilor luate. Se vor face, totodată, eforturi în vederea asigurării, la toate etapele și la toate nivelurile, a exercitării responsabile a acestei puteri discreționare. Persoanele care o exercită vor trebui să fie special pregătite și formate pentru a se folosi de această pregătire în mod judicios și conform funcțiilor și mandatelor respective¹⁸.

¹¹ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680948e82>

¹² Adoptate de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la 17 noiembrie 2010 și expunerea de motive, <https://rm.coe.int/16806b7ecb>

¹³ Preambul, Recomandarea Rec (2003)20 a Comitetului de Miniștri ai Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile, adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003

¹⁴ Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile copilului, art. 40.

¹⁵ Руководство по оценке показателей в области правосудия в отношении несовершеннолетних, Организация Объединенных Наций, Нью-Йорк, 2010 год, p. 6-7.

¹⁶ Orientările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului, pct. 24

¹⁷ Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile copilului, art. 40

¹⁸ Regula 6, Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing).

Acele internaționale recomandă o **abordare multidisciplinară**, și anume cooperarea strânsă între diferiți specialiști cu scopul de a înțelege pe deplin copilul și de a-i evalua situația juridică, psihologică, socială, emoțională, fizică și cognitivă¹⁹. Trebuie stabilit un cadru comun de evaluare pentru specialiștii care lucrează cu copiii sau în interesul acestora (cum ar fi avocați, psihologi, medici, polițiști, funcționari ai serviciului de imigrare, asistenți sociali și mediatori) în procedurile sau acțiunile care vizează în mod direct sau indirect copiii, cu scopul de a furniza sprijinul necesar persoanelor care iau decizii, permițând procedurilor sau acțiunilor în cauză să deservească, în cea mai bună manieră cu putință, interesele copilului într-o anumită situație²⁰

Astfel, procurorul, instrumentând un caz penal cu implicarea copilului, îndeosebi când se pune în discuție subiectul dejudiciarizării, trebuie să implice și alte resurse comunitare în această activitate. Accentul trebuie pus pe politicile de prevenire care facilitează socializarea și integrarea tuturor copiilor și tinerilor, mai ales prin intermediul familiei, comunității, grupurilor compatibile, școlii, pregătirii profesionale și angajării în câmpul muncii, precum și cu ajutorul organizațiilor de voluntari. Este necesară definirea clară a responsabilităților pentru agențiile, instituțiile și persoanele implicate în aceste eforturi²¹.

1.2. PRACTICA ALTOR STATE ÎN DOMENIUL LUCRULUI CU COPIII ÎN CONFLICT CU LEGEA ȘI COPIII SUB VÂRSTA RĂSPUNDERII PENALE

Franța: Franța a instituționalizat instanțe specializate în cauzele copiilor în 1945, în tandem cu un serviciu specializat care avea grijă de minori pentru „educație supravegheată” și care, mai târziu, a devenit serviciul de Protecție Judiciară a Tinerilor (Protection Judiciaire de la Jeunesse). În Franța, procurorul dispune de capacitate discreționară avansată²². O nouă măsură a fost introdusă prin legea privind programarea și reforma justiției 2018-2022 - măsura educațională de zi. Privește minorii aflați în conflict cu legea (pentru cei eliberați din detenție sau ca alternativă la încarcerare), este o măsură intermediară între plasament și sprijin acordat într-un mediu deschis, ce permite îngrijirea permanentă și continuă a tinerilor în contact cu sistemul de justiție pentru a promova integrarea lor socială, educativă și profesională²³.

Georgia: Dacă există o cauză unde probabil un minor a comis o infracțiune mai puțin gravă și nu are antecedente penale, atunci procurorul poate decide să devieze acest copil de la

---

¹⁹ Orientările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului, pct. 16

²⁰ Orientările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului, pct. 17

²¹ Mecanismul de dejudiciarizare în Republica Moldova. IRP, 2014 http://icpm.md/uploads/files/2015-06/1433748307_dejudiciarizarea-2015.pdf_p.7

²² Mecanismul de dejudiciarizare în Republica Moldova. IRP, 2014 http://icpm.md/uploads/files/2015-06/1433748307_dejudiciarizarea-2015.pdf_p.26

²³ <http://www.justice.gouv.fr/justice-des-mineurs-10042/justice-des-mineurs-la-mesure-educative-daccueil-de-jour-32761.html>

urmărirea penală. Atunci când se ia o astfel de decizie, procurorul va contacta asistentul social și îi va transmite dosarul copilului. Asistentul social va formula apoi un portret bio-psiho-social al minorului și ținând cont de condițiile mentale, fizice și sociale ale minorului va întocmi un contract civil. Contractul va fi semnat de minor, părinții acestuia, procuror, asistentul social și victima infracțiunii. Victima este invitată să participe la o ședință cu copilul. Un concept de mediere (justiție restaurativă) este utilizat pentru a dezvolta termenii acordului. Minorului i se vor oferi serviciile de care are nevoie. De asemenea, va fi responsabil să îndeplinească anumite obligații. Va trebui să efectueze un set de acțiuni concrete. Statul și diferite organizații neguvernamentale vor oferi asistență minorului. Scopul programului este de a ajuta minorul să devină un cetățean îmbunătățit al societății. De aceea, reabilitarea și integrarea socială a minorului sunt foarte importante. Asistentul social va monitoriza cât de bine respectă minorul termenii contractului. Există posibilitatea ca minorul să nu beneficieze de această șansă și să încalce condițiile contractului. În acest caz, asistentul social va înapoia procurorului dosarul minorului. Procurorul va avea apoi dreptul să înceapă sau să reia urmărirea penală împotriva minorului²⁴. În septembrie 2019, Parlamentul Georgiei a adoptat o nouă lege - Codul drepturilor copilului.

Noua Zeelandă tratează problema din perspectiva justiției restaurative, utilizând o diversitate de metode, inclusiv conferințele familiale. Există instanțe specializate, curți pentru tineri, în care activează judecători specializați, care examinează cauzele copiilor în conflict cu legea și au misiunea de a lua decizii pornind de la interesele victimei, dar și ale făptuitorului și comunității în ansamblu. Ședințele sunt închise și dacă se dorește a publica o anumită informație, aceasta urmează a fi verificată cu judecătorul. Minorii sunt asistați de către avocat. Procedura este mai puțin formalizată decât în instanțele pentru adulți pentru a stimula participarea efectivă a copiilor și a nu-i supune stresului. Unele categorii de cauze (de ex., omor) sunt judecate de instanțele superioare. Există grupuri multidisciplinare, compuse din servicii ale justiției, educaționale, de sănătate etc., numite Echipe privind Delincvența Tinerilor, care au menirea de a asigura coordonarea între diferite agenții în procesul de tratament al delincvenței (atât înainte, cât și după pronunțarea deciziei într-un anumit caz)²⁵.

1.3. CADRUL NORMATIV-JURIDIC ȘI INSTITUȚIONAL INTERN PRIVIND LUCRUL CU COPII ÎN CONFLICT CU LEGEA ȘI COPIII SUB VÂRSTA RĂSPUNDERII PENALE

Există mai multe acte normativ-juridice pertinente obiectului de cercetare. Printre aceste, vom menționa:

- Legea nr. 338-XIII din 15.12.1994 privind drepturile copilului;

---

²⁴ <http://prevention.gov.ge/page/28/eng> ; <http://diversion.ge/?action=0&lang=eng>

²⁵ Pentru detalii, vezi: <http://www.justice.govt.nz/courts/youth/about-the-youth-court>

- Legea nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți;
- Legea nr. 299 din 30.11.2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant;
- HG nr. 409 din 09.04.1998 privind aprobarea Regulamentului Consiliului Național pentru Protecția Drepturilor Copilului și modificările efectuate prin HG nr. 726 din 13.06.2003;
- HG nr. 270 din 08.04.2015 „Cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului”;
- Ordinul IGP nr. 79 din 28.04.2015 „Cu privire la aprobarea Instrucțiunii metodice privind intervenția Poliției în identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea cazurilor de violență, neglijare, exploatare și trafic al copilului”;
- Ordinul IGP nr.448 din 08 decembrie 2016 „Cu privire la aprobarea Procedurii operaționale standard privind intervenția în cazul minorilor care au comis o faptă contravențională sau penală”;
- Ordinul IGP nr.449 din 08 decembrie 2016 „Cu privire la aprobarea Procedurii operaționale standard privind intervenția în cazul minorilor pierduți, lipsiți de supraveghere din partea părinților, a reprezentanților legali sau a altor persoane în grija cărora acesta se află, fugiți de la domiciliu sau din centrele de plasament”;
- Ordinul IGP nr.448 din 13 noiembrie 2017, „Cu privire la aprobarea Procedurii operaționale standard privind intervenția Poliției în cazul copiilor aflați în situație de risc”;
- Ordinul IGP nr.449 din 13 noiembrie 2017, „Cu privire la aprobarea Procedurii operaționale standard Intervenția Poliției în cazurile de violență în familie”;
- Ordinul IGP nr.360 din 08 august 2018, „Cu privire la aprobarea Instrucțiunii metodice privind intervenția Poliției în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie”;
- Ordinul IGP nr. 181 din 20 mai 2019, „Cu privire la implementarea campaniei sociale „ Copil+strada - libertate sau iluzie ”;
- Ordinul IGP nr.219 din 24 iunie 2019, „Cu privire la aprobarea Instrucțiunii metodice de aplicare a practicilor de lucru și prevenire a delincvenței juvenile” (elaborat în baza programului IRP);
- Dispoziția IGP nr. 34/8-24 din 25.01.2019, „Cu privire la organizarea activității a Secțiilor securitate publică din cadrul Inspectoratelor teritoriale de poliție și prezentarea rapoartelor statistice privind rezultatele obținute în domeniul asigurării ordinii publice și securității publice”.

Dacă legislația este clară în partea de până la luarea unei decizii, atunci cadrul normativ-juridic primar în domeniul lucrului post-decizie cu copiii în conflict cu legea și cei sub vârsta răspunderii penale (devianți) nu conține abordări suficiente și destul de clare pentru fiecare actor instituțional (polițiști, asistenți sociali, cadre didactice și alți actori comunitari), dar și

pentru fiecare angajat al instituțiilor respective. Reglementările ce se referă la domeniul vizat sunt fragmentare și confuze, fiind incluse doar unele sintagme generale în diverse acte normativ juridice, cum ar fi Legea cu privire la poliție și statutul polițistului, Legea cu privire la probațiune etc. Un anumit nivel de claritate s-a adus prin adoptarea Legii nr. 140 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți și Legea nr. 299 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant. Este de menționat detalierea reglementărilor primare din Legea 140 prin Hotărârea Guvernului Nr. 270 din 08.04.2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului. Cu toate acestea, nu există o claritate privind mecanismul de implementare prevederilor Legii nr. 299, fiind necesară adoptarea unei hotărâri de Guvern (așa cum prevede legea). În opinia specialiștilor, mai multe prevederi ale actelor normative se dublează și suprapun, în timp ce nu toate instituțiile au instrucțiuni metodice sau alte acte interne ce ar detalia prevederile legislative, ceea ce duce la situații de inconsecvență în acțiunile instituțiilor responsabile de protecția copilului.

Mai mult decât atât, Legea nr. 140 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți prevede plasament de tip rezidențial (art. 11, 12). Similar Legea nr. 299 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant prevede plasament în serviciul de tip rezidențial și plasamentul în serviciul de tip rezidențial cu specializare înaltă (5, 8, 9), ridicând și alte semne de întrebare din perspectiva garanțiilor pentru un tratament ce respectă drepturile și libertățile fundamentale. Chiar dacă nu face obiectul acestui studiu, oricum vom menționa că este ***necesară o analiză complexă a prevederilor Legii nr. 338, Legii nr. 140, Legii nr. 299, hotărârilor de Guvern (Nr. 270 din 08.04.2014, Nr. 722 din 22.09.2011, Nr. 314 din 23.05.2012, Nr. 885 din 28.12.2015, Nr. 7 din 20.01.2016 dar nu numai) pentru a determina compatibilitatea prevederilor cu standardele internaționale în domeniu, dar și sfera de reglementare, eventualele colizii și lacune.***

Reamintim că, copiii care comit fapte de violență nu trebuie să fie privați de libertate decât atunci când este absolut necesar, ca o măsură de ultimă instanță, folosită pentru cea mai scurtă perioadă de timp posibilă, iar acest lucru trebuie să aibă loc în sedii special amenajate²⁶. Este necesară stabilirea unor **alternative la îngrijirea instituționalizată a copiilor** care comit fapte de violență, cum ar fi ajutorul, îndrumarea și supravegherea; consilierea; perioada de probă; asistenții maternali; programele de instruire vocațională și educațională. Obiectivul

---

²⁶ Recomandarea CM/Rec(2009)10 privind orientările de politică referitoare la strategiile naționale integrate pentru protecția copiilor împotriva violenței, pct. 8.

general al acestor măsuri trebuie să fie facilitarea socializării eficiente a copilului și a reintegrării acestuia în familie, în comunitate și în societate²⁷.

Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, în Observațiile finale cu privire la raportul periodic combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova²⁸ **apreciază reforma dezinstituționalizării** și salută adoptarea măsurilor legislative și de politici privind protecția copilului, intenția Republicii Moldova de a revizui sistemul organismelor de tutelă și curatelă și alte inițiative de consolidare a sistemului de protecție a copilului, inclusiv **înființarea comisiilor de prevenire a instituționalizării** și îmbunătățirea calității serviciilor sociale destinate familiilor cu copii aflați în situație de risc.

Totuși, **Comitetul este preocupat de lipsa finanțării serviciilor, personalul slab calificat și coordonarea precară** între diverși prestatori de servicii, care au un impact negativ asupra aplicării Legii nr. 140/2014; numărul tot mai mare de copii separați în mod ilegal de părinții lor, rata abandonării copiilor nou-născuți, **numărul încă ridicat al copiilor instituționalizați**, în special al copiilor cu vârsta sub trei ani, și numărul mare al copiilor având părinții emigrați peste hotare; lipsa planurilor individuale de asistență și monitorizarea neadecvată a plasamentului instituțional al copiilor, care perpetuează fenomenul instituționalizării și reduc la minim șansele de reintegrare a copilului în familie, precum și lipsa unei susțineri adecvate pentru copiii care părăsesc sistemul instituțional pentru a avea o viață independentă²⁹.

Comitetul recomandă ca **Republica Moldova să îmbunătățească aplicarea Legii nr. 140/2014** asigurând o **finanțare adecvată și un număr adecvat de cadre calificate, să consolideze coordonarea** între toți prestatorii de servicii din cadrul autorității tutelare și să revizuiască în continuare regulamentele-cadru și standardele minime de calitate; să susțină în continuare și **să faciliteze îngrijirea de tip familial** a copiilor ori de câte ori este posibil, inclusiv prin creșterea asistenței financiare pentru familiile afectate de sărăcie, astfel încât un copil să nu fie niciodată îndepărtat de grija părintească doar datorită lipsurilor financiare și materiale, atât în lege, cât și în practică; **să consolideze serviciile de prevenire**, inclusiv prin implementarea Programului național de formare a deprinderilor parentale și prin intervenții psihosociale pentru abordarea alcoolismului în familie, în vederea reducerii continue a instituționalizării copiilor; să extindă în continuare serviciile de îngrijire alternativă, inclusiv serviciile de **plasament în familia asistentului parental profesionist și casele de copii de tip familial**, și să asigure disponibilitatea acestora în toate regiunile; să crească **numărul de asistenți sociali** implicați în programe de atragere pentru identificarea copiilor în situație de risc din toate regiunile și conectarea acestor copii cu mecanismele corespunzătoare de

---

²⁷ Recomandarea CM/Rec(2009)10 privind orientările de politică referitoare la strategiile naționale integrate pentru protecția copiilor împotriva violenței, pct. 7.

²⁸ https://www.unicef.org/moldova/media/2801/file/INT_CRC_COC_MDA_29111_E_Romanian.pdf

²⁹ Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, în Observațiile finale cu privire la raportul periodic combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova, pct. 26.

protecție a copilului³⁰; să elaboreze o strategie cuprinzătoare pentru **protecția copiilor străzii**, în scopul prevenirii și atenuării fenomenului, și să ofere protecție și asistență adecvată pentru recuperarea și reintegrarea acestor copii, inclusiv adăpost, educație și formare profesională, servicii adecvate de asistență medicală și alte servicii sociale, inclusiv programe de combatere a abuzului de substanțe și consiliere pentru sănătate mintală³¹.

În domeniul administrării justiției juvenile, Comitetul recomandă Republicii Moldova să promoveze măsuri de **lucru cu copiii** acuzați că **au încălcat legea penală** fără recurgerea la proceduri judiciare, cum ar fi dejudiciarizarea [evitarea], probațiunea, medierea, consilierea sau serviciul comunitar și, ori de câte ori este posibil, să utilizeze măsuri alternative condamnării, să asigure că detenția este utilizată doar în ultimă instanță și pe o perioadă cât mai scurtă, fiind examinată periodic în vederea anulării; **să îmbunătățească programele de reintegrare, reabilitare și formare profesională, inclusiv în mediul rural**, pentru copiii aflați în conflict cu legea, să elaboreze și să implementeze programe de instruire pentru personalul de probațiune în legătură cu reintegrarea socială a acestor copii³².

---

³⁰ Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, în Observațiile finale cu privire la raportul periodic combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova, pct. 27.

³¹ Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, în Observațiile finale cu privire la raportul periodic combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova, pct. 39.

³² Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, în Observațiile finale cu privire la raportul periodic combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova, pct. 43.

II. TRATAMENTUL, GRIJA ȘI SUPTORUL PENTRU COPIII ÎN CONFLICT CU LEGEA ȘI CEI SUB VÂRSTA RĂSPUNDERII PENALE. TENDINȚE ÎNGRIJORĂTOARE CE DERIVĂ DIN DATELE STATISTICE LA NIVEL NAȚIONAL

Conform datelor statistice oficiale generate de IGP³³, în perioada ianuarie – iunie 2020, au fost comise 270 (302 în 6 luni ale anului 2019) de infracțiuni cu implicarea copiilor (până la 18 ani). Astfel, din numărul total de 270 cauze penale pornite (253 – 2019), urmărirea penală a fost finisată în 220 cauze (253 – 2019), dintre care 192 (193 – 2019) au fost trimise spre examinare către instanța de judecată, 26 (57 – 2019) au fost încetate, 0 (3 – 2019) cauze clasate și 2 (0 – 2019) cauze au fost suspendate condiționat. La comiterea a 270 infracțiuni înregistrate în perioada indicată, au participat 417 (469 – 2019) de persoane de vârstă minoră. Din ei, 319 (352 – 2019) au fost atrași la răspundere penală, iar numărul de copii eliberați de răspundere penală cu aplicarea măsurilor de influență publică – 0 (1-2019).

Anul	Nr. infracțiunilor	Urmărirea penală a fost finisată	Trimise în judecată	Încetate	Cauze clasate	Suspendate condiționat
2019	664	608 (91,6%)	466 (76,6%)	136 (22,4%)	6 (1%)	0 (0%)
2018	688	650 (94,5%)	491 (75,5%)	154 (23,7%)	5 (0,8%)	0 (0%)
2017	798	738 (92,5%)	540 (73,2%)	191 (25,9%)	6 (0,8%)	1 (0,1%)
2016	941	885 (94 %)	553 (58,8%)	325 (34,5%)	6 (0,6%)	1 (0,1%)
2015	998	955 (95,7%)	601 (60,2%)	350 (35%)	4 (0,4%)	0 (0%)

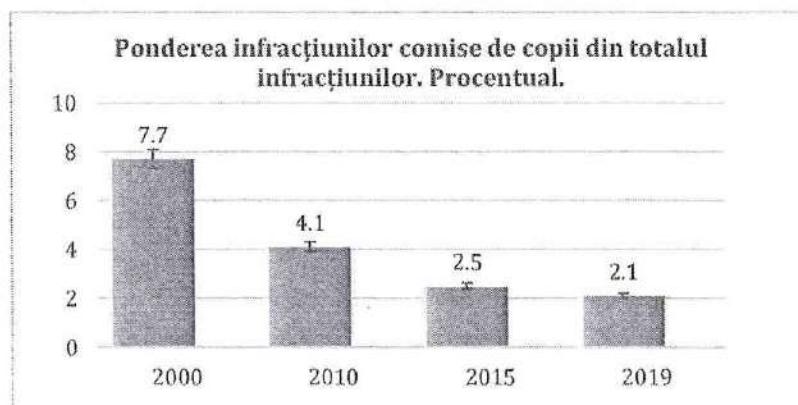
Tabel 1. Infracțiuni comise de minori, pe ani, total infracțiuni

Pe parcursul a 5 ani (2015-2019), conform datelor oficiale prezentate de Portalul Guvernamental al Datelor Deschise³⁴, numărul infracțiunilor comise de către copii sau cu participarea acestora este în descreștere. Cu toate acestea, chiar dacă numărul infracțiunilor este în scădere, **ponderea cauzelor trimise în judecată este în creștere** (de la 60,2 % în 2015 la 76,6 % în 2019), raportat procentual la numărul cauzelor unde urmărirea penală a fost finisată. În același timp, **ponderea cauzelor încetate la etapa de urmărirea penală este în descreștere** (de la 35 % în 2015 la 22,4% în 2019).

³³ Notă informativă a IGP privind starea delincvenței juvenile și activitatea pe domeniul siguranță copii pe parcursul a 6 luni ale anului 2020. https://politia.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_delincvenței_juvenile_și_activitatea_pe_domeniul_siguranța_copii_pe_parcursul_a_6_luni_ale_anului_2020.pdf

³⁴ Portalul Guvernamental al Datelor Deschise. Date privind delincvența juvenilă. <https://data.gov.md/ckan/en/dataset/4699-delicventa-juvenila>

Atragem atenția în special la rata infracțiunilor săvârșite de către copii, care este în scădere, raportat la numărul total infracțiuni comise în Republica Moldova.

la
de

Anul	Nr. copiilor care au comis/ participat la comiterea infracțiunilor	Vârsta copiilor (între 14-18 ani)	Nr. copiilor trași la răspundere (din nr. total)	Nr. copiilor care au săvârșit pentru prima dată o infracțiune	Nr. copiilor care au săvârșit repetat o infracțiune
2019	1215	1145 (94,2%)	888 (73%)	1176	39 (3,2%)
2018	1254	1176 (93,8%)	895 (71,4%)	1197	57 (4,5%)
2017	1384	1295 (93,4%)	941 (68%)	1297	87 (6,3%)
2016	1490	1378 (92,5%)	787 (52,8%)	1442	48 (3,2%)
2015	1438	1325 (92,1%)	815 (56,7%)	1406	32 (2,2%)

Tabel 2. Numărul copiilor care au comis sau au fost implicați în comiterea infracțiunilor (între 14-18 ani), pe ani

În perioada analizată (2015-2019), este observat faptul că numărul copiilor care au comis sau au fost implicați în comiterea infracțiunilor este de asemenea în descreștere. În același timp, **chiar dacă numărul copiilor care au comis o infracțiune este în descreștere, ponderea copiilor trași la răspunderea penală este în creștere** (de la 56,7% în 2015 la 73% în anul 2019).

De asemenea, după o creștere în 2016 a ratei copiilor implicați repetat în comiterea unei infracțiuni (6,3 % din numărul total al infracțiunilor comise de copii), în 2019 această rată este în descreștere, constituind 3,2 %. Acest fapt se poate datora la mai multe aspecte – **creșterea numărului condamnărilor la pedeapsa închisorii** (procentual raportat la numărul total a copiilor care au comis o infracțiune; o îmbunătățire la prima vedere dar care probabil va avea

efecte adverse de durată) și/sau îmbunătățirea serviciilor de reintegrare socială în comunitate.

Anul	Total copii condamnați	Condamnați la închisoare	Amenda	Condamnare condiționată	Muncă neremunerată în folosul comunității	Alte pedepse
2019	435	109 (25%)	31 (7,1%)	183 (42%)	80 (18,4%)	32 (7,55%)
2018	446	93 (20,9%)	41 (9,2%)	162 (36,2%)	92 (20,7%)	58 (13%)
2017	377	91 (24,1 %)	21 (5,6 %)	159 (42,2%)	59 (15,6%)	47 (14,5%)
2016	335	78 (23,3%)	33 (9,9%)	187 (55,8%)	29 (8,7%)	8 (2,4%)
2015	374	62 (16,6%)	33 (8,8%)	185 (49,5%)	38 (10,1%)	56 (15%)

Tabel 3. Numărul copiilor condamnați, pe ani³⁵

În perioada 2015-2019, odată cu creșterea numărului copiilor condamnați pentru comiterea infracțiunilor, crește și numărul (de la 62 în 2015 la 109 în 2019), dar și ponderea! copiilor condamnați real la o pedeapsă privativă de libertate (de la 16,6% în 2015 la 25% în 2019). Acest fapt poate fi datorat mai multor factori – lipsa în comunitate a unor servicii socio-psiho-educative către care judecătorii ar putea să refere cazurile (sau a mecanismelor clare de lucru și referire); modificările legislative (Codul penal și de procedură penală) care au avut loc în august 2016 conform cărora aplicarea instituției împăcării (și medierii) a fost limitată considerabil (art.109 CP privind împăcarea părților). Nu am vrea să credem în atitudini mai punitive ale exponenților sectorului justiție, deși datele sugerează contrariul. Numărul copiilor sub vârsta de 14 ani care au comis sau care au participat la comiterea unei fapte prevăzute de legea penală este în descreștere³⁶.

Anul	Nr. copiilor care au comis/ participat la comiterea infracțiunilor	Vârsta copiilor (până la 14 ani)
2019	1215	70 (5,8%)
2018	1254	78 (6,2%)
2017	1384	89 (6,4%)
2016	1490	112 (7,5%)
2015	1438	113 (7,9%)

Tabel 4. Numărul copiilor care au comis sau au fost implicați în comiterea unei fapte penale (până la vârsta de 14 ani), pe ani

³⁵ Rapoartele privind activitatea Procuraturii pentru anii 2015 - 2019 <http://www.procuratura.md/md/d2004/>

³⁶ Portalul Guvernamental al Datelor Deschise. Date privind delincvența juvenilă. <https://data.gov.md/ckan/rn/dataset/4699-delicventa-juvenila>

Astfel, în anul 2019, 70 de copii sub vârsta de 14 ani au fost implicați în comiterea a 229 de fapte prevăzute de Codul penal ca infracțiuni. În anul 2018, la comiterea a 88 de asemenea fapte au fost implicați 78 de copii sub vârsta de 14 ani, în anul 2017 fiind înregistrate 79 asemenea cazuri³⁷. Astfel, **în anul 2019 comparativ cu perioadele anterioare, numărul de fapte prevăzute de Codul penal ca infracțiuni săvârșite de copii sub vârsta de 14 ani este în creștere, deși numărul de copii care au comis aceste fapte este în descreștere.** Specialiștii explică că implicarea repetată a unor copii la săvârșirea unor fapte prevăzute de Codul penal ca infracțiune se datorează în special lipsei de reacție socială organizată (monitorizare, asistență și protecție).

Este de menționat că, deși anumite date statistice referitor la delincvența juvenilă sunt colectate, iar unele sunt făcute și publice, totuși în Republica Moldova nu se ține o evidență statistică în baza listei de indicatori internaționali recunoscuți³⁸, care ar permite o comparație obiectivă cu situația din alte state.

---

³⁷ Rapoartele privind activitatea Procuraturii pentru anii 2017 - 2019 <http://www.procuratura.md/md/si2004/>

³⁸ Tabel metodologic de colectare a datelor cu privire la justiția pentru copii. http://irp.md/uploads/files/2014-10/1412580122_metodologia-statistica.pdf

III. NOI ABORDĂRI LA NIVEL LOCAL PRIVIND LUCRUL CU COPII ÎN CONFLICT CU LEGEA ȘI COPII SUB VÂRSTA RĂSPUNDERII PENALE

3.1. CONTEXTUL LOCAL ÎN BĂLȚI, ORHEI, UNGHENI, CĂUȘENI ȘI LEOVA

Analizând dinamica numărului de infracțiuni comise de copii sau cu participarea acestora în regiunile Bălți, Orhei, Ungheni, Căușeni și Leova, în perioada 2015-2019,³⁹ este observată o tendință de descreștere a numărului de infracțiuni comise de copii (cumulativ pe cele 5 regiuni, de la 256 în 2015 la 215 în 2019), de altfel ca și pe întreg teritoriul Republicii Moldova.

Cu toate acestea, ponderea infracțiunilor comise de copii în cele 5 raioane (raportat la numărul total al infracțiunilor comise de copii pe întreg teritoriul Republicii Moldova) este în creștere (de la 25,6% în 2015 la 32,4% în 2019). Se constată o creștere a numărul infracțiunilor comise de copii pe teritoriul raionului Orhei, fiind observată o descreștere ușoară a numărului infracțiunilor comise de copii în regiunile Bălți și Leova. În regiunile Ungheni și Căușeni este observată o diminuare a numărului de infracțiuni comise de copii, în perioada în care mecanismul de referire a început să fie pus în aplicare.

Anul	Bălți	Orhei	Ungheni	Leova	Căușeni	Total 5 regiuni (% din nr. total pe țară)	Total în Republica Moldova
2019	78	70	36	7	24	215 (32,4%)	664
2018	81	79	32	9	22	223 (32,4%)	688
2017	92	65	40	4	17	218 (27,31%)	798
2016	85	50	54	4	32	225 (23,9%)	941
2015	91	57	58	8	42	256 (25,6%)	998

Tabel 5. Ponderea infracțiunilor comise de copii în cele 5 raioane (raportat la numărul total al infracțiunilor comise de copii pe întreg teritoriul Republicii Moldova)

Se observă o tendință fluctuantă în cele 5 raioane, dar îngrijorătoare la nivel național, de creștere a ratei copiilor care sunt trași la răspundere penală (raportat la numărul copiilor care au comis/participat la comiterea unei infracțiuni). Mun. Bălți și raionul Căușeni au în anul 2019 o rată de tragere la răspundere penală de 81,4% și 85,4% respectiv, față de 73% rata medie pe țară. În același timp, acest indicator este sub media generală pentru anul 2019 pentru Leova (25 %), Ungheni (61 %) și Orhei (65%).

³⁹ Portalul Governamental al Datelor Deschise. Date privind delincvența juvenilă. <https://date.gov.md/clean/ro/dataset/4699-delinventa-juvenila>

	Bălți		Orhei		Ungheni		Leova		Căușeni		Chișinău		Republica Moldova	
2020 (9 luni)	30	28 (93,3%)	39	25 (64%)	34	11 (32%)	14	6 (42%)	23	17 (74%)	293	264 (90%)	804	
2019	54	44 (81,4%)	78	51 (65%)	34	21 (61%)	16	4 (25%)	41	35 (85,4%)	367	297 (81%)	1215	
2018	70	59 (84,3%)	101	84 (83%)	41	35 (85%)	19	6 (31,6%)	47	29 (61,7%)	407	299 (73,5%)	1254	
2017	96	73 (76%)	84	57 (68%)	38	25 (66%)	25	15 (60%)	34	27 (79%)	396	267 (57,4%)	1384	
2016	55	41 (74%)	68	35 (51,5%)	53	28 (52,83%)	26	3 (11,54%)	48	24 (50%)	349	189 (54%)	1490	
2015	11	8 (72%)	69	50 (72%)	64	35 (54,7%)	19	5 (26%)	53	37 (70%)	438	207 (47,3%)	1438	
														815 (56,7%)

Tabel 6. Numărul copiilor care au comis sau au participat la comiterea unei infracțiuni, și numărul copiilor trași la răspunderea penală, în 5 regiuni de intervenție, pe ani

În perioada 2015-2019, ponderea copiilor care în mod repetat au comis sau au fost implicați în comiterea infracțiunilor în 4 raioane (Orhei, Ungheni, Căușeni și Leova) este sub media înregistrată pe întregul teritoriu Republicii Moldova. Astfel, în anul 2019, rata copiilor care au comis repetat o infracțiune în raioanele Orhei, Ungheni, Căușeni și Leova este 0, pe când media pe țară este de 3,2%. În mun. Bălți, în anul 2019 această rată constituie 26%.

	Bălți		Orhei		Ungheni		Leova		Căușeni		Republica Moldova						
2020 (9 luni)	30	30	0	39	34	34	0	14	11	3	23	23	0	804	793	11 (1,37%)	
			(0%)				(0%)			(21%)			(0%)				
2019	54	40	14	78	34	34	0	16	16	0	41	41	0	1215	1179	39 (3,2%)	
			(26%)				(0%)			(0%)			(0%)				
2018	70	48	22	101	41	41	0	19	19	0	47	47	0	1254	1197	57 (4,5%)	
			(31%)				(0%)			(0%)			(0%)				
2017	96	64	32	84	38	37	1	25	23	2	34	34	0	1384	1197	87 (6,3%)	
			(33,3%)				(2,6%)			(8%)			(0%)				
2016	55	40	15	68	53	53	0	26	26	0	48	47	1	1490	1442	48 (3,2%)	
			(27,3%)				(0%)			(0%)			(2%)				
2015	11	7	4	69	64	64	0	19	19	0	53	53	0	1438	1406	31 (2,23%)	
			(36,3%)				(0%)			(0%)			(0%)				

Tabel 7. Numărul copiilor care au comis pentru prima dată o infracțiune și numărul copiilor care au comis repetat, în 5 regiuni de intervenție, pe an

3.2. DEZVOLTAREA MECANISMELOR LOCALE DE LUCRU CU COPIII SUB VÂRSTA RĂSPUNDERII PENALE ȘI CEI ÎN CONFLICT CU LEGEA DIN REGIUNILE BĂLȚI, ORHEI, UNGHENI, CĂUȘENI ȘI LEOVA

În vederea unei coordonări mai bune și sinergii în acțiunile instituțiilor și organizațiilor implicate, în scopul asigurării respectării drepturilor copilului, aplicării unei modalități eficiente de referire către servicii sociale din comunitate, a reducerii comportamentului delinvent și deviant în rândul copiilor, de către Institutul de Reforme Penale (IRP), în perioada 2012-2014⁴⁰ în regiunile Bălți, Orhei, Ungheni, Căușeni și Leova a fost instituit câte un **Grup de Lucru (GL)** compus din 10-12 profesioniști din domeniul justiției și domeniile conexe.

Scopul Grupurilor de Lucru era de a identifica, dezvolta sau îmbunătăți un **mecanism local de identificare, referire și asistență a copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale (mecanism local de referire)**.

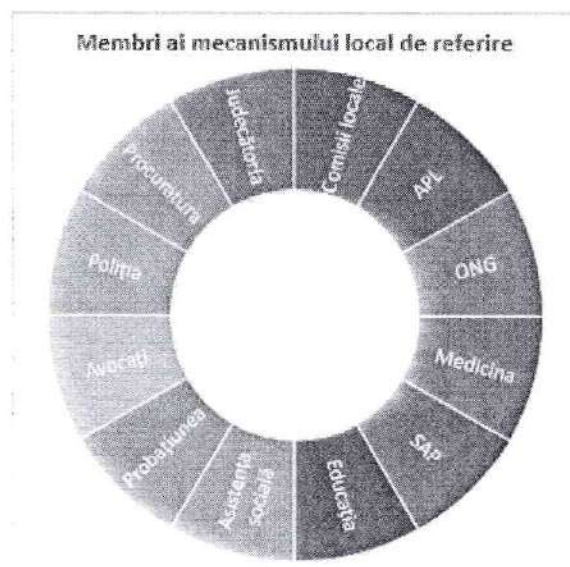
Grupurile de lucru, au formulat **principalele obiective ale mecanismului local de referire:**

- consultarea și informarea reciprocă a partenerilor locali implicați în lucrul cu copiii sub vârsta răspunderii penale și cei aflați în conflict cu legea;
- consolidarea eforturilor în vederea combaterii delincvenței juvenile;
- promovarea în comun a standardelor internaționale în domeniul justiției prietenoase copilului;
- identificarea și diseminarea bunelor practici, și instituționalizarea acestor practici.

Gradual, membrii grupului de lucru au dezvoltat mecanismul local de referire.

Instituțiile și organizațiile implicate în fiecare mecanism local de referire sunt:

1. Consiliul raional/municipal;
2. Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei;
3. Direcția Învățământ, Tineret și Sport;
4. Serviciul de Asistență Psihopedagogică;
5. Centrul de Sănătate/Medicină/
Centrul de Sănătate prietenos Tinerilor;

⁴⁰Proiectul „O mai bună protecție și suport pentru copii în sistemul de justiție penală. Dejudiciarizarea cauzelor penale cu implicarea copiilor”, implementat de către IRP în perioada 2012-2014, cu suportul UNICEF Moldova

6. Consiliul pentru protecția Copilului aflat în dificultate;
7. Instanța de judecată;
8. Procuratura;
9. Avocați;
10. Inspectoratul de Poliție;
11. Biroul de Probațiune;
12. ONG-uri locale specializate.

Au fost convenite **principiile de bază ale cooperării:**

- a) Principiul protejării drepturilor și respectării interesului superior al copilului;
- b) Principiul cooperării interdisciplinare și intersectoriale în lucrul cu copiii în conflict cu legea și cei sub vârsta răspunderii penale;
- c) Principiul egalității și nediscriminării;
- d) Principiul participării copilului la luarea deciziilor care îl privesc, ținându-se cont de opinia lui dacă aceasta nu contravine intereselor sale;
- e) Principiul respectării confidențialității informației și a normelor deontologice profesionale în lucrul cu copii.

Grupurile-țintă ale mecanismului local de referire sunt:

- a) copiii în conflict cu legea penală: 14-17 ani, din cele 5 regiuni;
- b) copiii sub vârsta răspunderii penale: sub 14 ani, din cele 5 regiuni.

În mare parte, **activitatea GL** a constat în ședințe regulate (o dată la 3 luni) a căror scop era analiza situației copiilor din fiecare regiune (copii în general, dar în mod special copiii în conflict cu legea penală, copiii sub vârsta răspunderii penale), identificarea unor probleme și provocări și formularea unor soluții pragmatice de îmbunătățire a situației copiilor, determinarea rolului fiecărui actor comunitar în implementarea soluțiilor convenite precum și monitorizarea implementării angajamentelor asumate. Membrii GL analizau problemele sistemice din comunitate și mai puțin analizau sau luau decizii pe cazurile individuale, astfel ca să nu se dubleze activitatea altor comisii/consilii locale.

În perioada 2014 – 2017, după mai multe runde de pilotare a mecanismelor și instrumentelor de lucru, însoțite de instruirii specializate pentru membrii GL, **în fiecare din cele 5 regiuni, este instituționalizat un mecanism local de identificare, referire și asistență a copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale.**

Mecanismele au fost instituționalizate **prin emiterea unor decizii și apoi semnarea unor acorduri între părțile implicate** în procesul de identificare, referire și asistență a copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale. În acest sens, au fost emise următoarele decizii:

1. Decizia Consiliului municipal Bălți nr. 9/5 din 5 decembrie 2014 privind acordul de colaborare referitor la realizarea mecanismului local de referire a cazurilor copiilor în conflict cu legea, inclusiv a celor sub vârsta răspunderii penale din mun. Bălți;
2. Decizia Consiliului Raional Leova nr.6/14 din 15 decembrie 2016 privind realizarea mecanismului local de referire a cazurilor copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale din raionul Leova⁴¹;
3. Decizia Consiliului Raional Căușeni nr.6/2 din 15 decembrie 2016 privind realizarea mecanismului local de referire a cazurilor copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale din raionul Căușeni⁴²;
4. Decizia Consiliului Raional Ungheni nr.1/44 din 23 februarie 2017 privind realizarea mecanismului local de referire a cazurilor copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale din raionul Ungheni⁴³;
5. Decizia Consiliului Raional Orhei nr.1/16 din 17 martie 2017 privind realizarea mecanismului local de referire a cazurilor copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale din raionul Orhei⁴⁴.

Acordurile de colaborare, în mare parte, descriu aspectele ce țin de: scopul și obiectivele intervenției, instituții partenere, principiile de bază ale cooperării, grupurile țintă, descrierea responsabilităților partenerilor, proceduri de cooperare, comunicarea internă. De asemenea, unele mecanisme conțin și anexe privind planurile de realizare și monitorizare a realizării mecanismului. Drept instituții responsabile de activitatea și monitorizarea implementării mecanismului au fost desemnate Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei sau Direcția Învățământ, Tineret și Sport/Direcția educație.

Ca urmare a instituționalizării mecanismelor locale de referire, **începând cu anii 2016-2017 profesioniștii din regiunile de intervenție care lucrează cu/pentru copiii în conflict cu legea sau sub vârsta răspunderii penale au la dispoziție instrumente clare de colaborare și referire a cazurilor între instituții.**

---

⁴¹ http://irp.md/media/press_releases/801-mecanismului-de-prevenire-i-dejudiciarizare-a-cauzelor-penale-cu-implicarea-copiilor-sub-vrsta-rspunderii-penale-i-a-celor-n-conflict-cu-legea-n-raionul-leova-aprobat.html

⁴² <http://irp.md/news/816-mecanismul-de-prevenire-i-dejudiciarizare-a-cauzelor-penale-cu-implicarea-copiilor-sub-vrsta-rspunderii-penale-i-a-celor-n-conflict-cu-legea-n-raionul-cueni-aprobat.html>

⁴³ <http://irp.md/news/856-mecanismului-de-prevenire-i-dejudiciarizare-a-cauzelor-penale-cu-implicarea-copiilor-sub-vrsta-rspunderii-penale-i-a-celor-n-conflict-cu-legea-n-raionul-ungheni-aprobat.html>

⁴⁴ <http://or.md/index.php/decizii-aprobate-de-consiliul-raional-orhei-in-sedinta-din-28-06-2019-2/deciziile-consiliului-raional/>

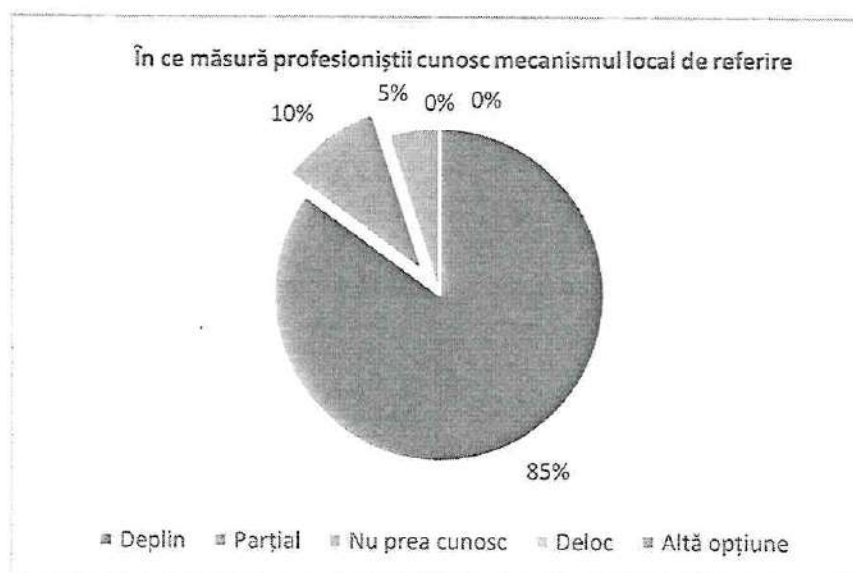

3.3. IMPLEMENTAREA MECANISMELOR LOCALE DE REFERIRE A COPIILOR SUB VÂRSTA RĂSPUNDERII PENALE ȘI CELOR ÎN CONFLICT CU LEGEA ÎN REGIUNILE BĂLȚI, ORHEI, UNGHENI, CĂUȘENI ȘI LEOVA

EVOLUȚIA FORMATULUI MECANISMELOR LOCALE DE REFERIRE

În perioada 2012-2017, IRP a ghidat, asistat și monitorizat activitatea GL locale din cele 5 regiuni de intervenție. Este de menționat **abordarea de sporire graduală a autonomiei de activitate a GL**. Din ianuarie 2018, GL din regiunile Bălți, Orhei, Ungheni, Căușeni și Leova au continuat să activeze de sine stătător. În aceeași perioadă (2018-2019), IRP s-a concentrat pe activități de extindere a practicilor pozitive a mecanismelor locale în alte regiuni (Rezina, Sîngerei, Comrat și Cahul).

Astfel, prezintă interes funcționalitatea mecanismelor locale și integrarea practicilor pozitive dezvoltate după ce GL au activat în regim deplin autonom. În octombrie 2020, **specialiștii din Bălți, Orhei, Ungheni, Căușeni și Leova** au afirmat că **cunosc (peste 90 %) activitatea mecanismului local de referire a copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale**.

Este de menționat că, **cunoașterea mecanismului local de referire de către specialiștii din raion (nu doar membrii GL) este o condiție ca acest mecanism să fie aplicabil**.

În viziunea a peste **50 %** dintre persoanele intervievate/chestionate, la începutul anului 2020 (până în februarie 2020), era **funcțional mecanismul** local de referire a copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale și avea **același format ca în anul 2018**. În același timp, **17 % dintre profesioniști au afirmat că mecanismul era funcțional, dar avea un alt format decât cel stabilit în anul 2018**. Astfel, unii specialiștii au indicat că se întrunesc în ședințe, dar într-un format mai restrâns și nu atât de regulat. Ori, colaborarea uneori se limitează la discuții telefonice. În viziunea specialiștilor, lipsa unei proceduri de asistare și monitorizare (funcția IRP în cadrul activităților din 2012-2017) a avut impact asupra organizării activității GL. Peste 33 % dintre interlocutori au punctat că în februarie 2020, **doar unele elemente ale mecanismului funcționau**. Aproximativ aceleași răspunsuri sunt oferite și pentru perioada de activitate februarie – noiembrie 2020.

Unii dintre membrii GL au indicat că, **în mare parte, colaborarea se axează pe activitatea colegială și non-formală între specialiștii care erau membrii GL**. Uneori, în cazuri mai simple, nu toate instituțiile sunt implicate (mai mulți specialiști sunt implicați în cazuri mai dificile). Această situație trebuie privită cu o doză de scepticism, or **practicile de referire a copiilor trebuie să fie uniforme** (chiar dacă în funcție de caz, intensitatea intervenției trebuie să fie diferențiată) **și să nu implice elemente subiective** (determinarea a cazurilor care sunt mai simple sau mai dificile de către specialistul a cărei intervenție este solicitată).

Pentru perioada februarie – noiembrie 2020, specialiștii au indicat, că **activitatea GL a fost practic sistată din cauza Covid-19, iar mecanisme alternative nu au fost identificate**.

BENEFICIILE PE CARE LE-AU ADUS PENTRU COPII MECANISMELE LOCALE DE REFERIRE

Au fost analizate **beneficiile pe care le-a adus pentru copii mecanismul** local de referire a copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale.

*„Mecanismul nu a inventat atribuții noi,
dar a clarificat unele modalități
de interacțiune între specialiștii
din diferite instituții”*

Din interviul cu reprezentanta SAP Bălți, membra Grupului de Lucru

În cadrul studiului, profesioniști au punctat drept cele mai importante **beneficii ale mecanismului local de referire:**

- **„Copilul a început să simtă și să înțeleagă faptul că ”cuiva îi pasă de soarta lui”**.
Este un extras dintr-un interviu, dar care vorbește de un element important –

încrederea în instituții și deschiderea spre cooperare a beneficiarilor cu prestatorii de servicii. Dacă analizăm perioada incipientă (2012), anumite lipsa de cooperare a copiilor și părinților era invocat drept motiv al omisiunii specialiștilor de a avea performanță în cazurile copiilor în conflict cu legea și sub vârsta răspunderii penale.

- Punerea copilului în vizorul a mai multe instituții care trebuie să analizeze în complex situația și **implicarea** în GL/mecanism a **mai multor specialiști** din diferite structuri/instituții locale. Aceasta a permis a analiza, evalua și asista copiii din grupul țintă din diferite perspective. Mecanismul a dat posibilitatea de a cunoaște mai mult despre copiii din grupul țintă în general și chiar anumite cazuri individuale, încercând să fie identificate în ansamblu nevoile, care de regulă stau la baza comportamentelor problematice pe care le manifestă copiii; a permis a analiza climatul în care se află copii, în special al familiilor lor astfel ca apoi să fie întreprinse acțiuni mai focusate pe cazuri individuale (servicii psihologice, de exemplu). Mecanismul a creat cadrul de interacțiune și acțiune în interesul superior al copilului și pentru valorificarea potențialului lor, inclusiv prin referirea către servicii sociale primare și specializate, referirea către serviciul de asistență psihopedagogică, documentarea unor copii, etc.
- **Sensibilizarea unor specialiști (și chiar sectoare) pentru implicare**, care nu percepeau pe deplin importanța implicării în cazurile copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale.
- Consolidarea relațiilor între instituții și o comunicare mai bună între specialiști ce a dus la **intervenții mai organizate și multidisciplinare** prin stabilirea unor acțiuni clare și determinate de care sunt responsabile instituțiile implicate în mecanismul local de referire. Nu e vorba doar de numărul de specialiști implicați și serviciile acordate de aceștia, dar în special de integrarea a varii elemente în **intervenții coordonate și sinergice**.

*„Activitatea mecanismului/GL
și a altor comisii/echipe multidisciplinare
nu s-a suprapus, din contra s-au completat
și au venit în ajutor reciproc”*

*Din interviul cu reprezentantul Direcției de Învățământ Leova,
membrul Grupului de Lucru*

- **Evitarea dublării-suprapunerii intervențiilor.** Abordare strategică și complexă privind identificarea factorilor care influențează comiterea infracțiunilor de către copii, identificarea soluțiilor și implementarea acestor soluții în comun. Examinând categoriile de servicii prestate de către anumită instituții, a fost posibil de a identifica

acele domenii unde ar fi putut interveni mai mulți specialiști, uneori cu tipuri de intervenții similare. Sigur, nu s-a reușit deplina evitare a suprapunerilor.

- O mai bună **monitorizare continuă a situației copiilor** aflați în dificultate/risc, dar și a tipurilor de intervenții oferite acestora. Monitorizarea a permis a adapta anumite intervenții, conform situației actualizate.
- **Responsabilizarea reciprocă a instituțiilor.** Implicarea a varii structuri și specialiști a dus la conturarea unor așteptări de la parteneri, astfel că, cei ce trebuia să intervină urmau să o facă prompt și diligent, conform așteptărilor partenerilor din echipă.

Implicit, noul mecanism a dus la:

- **Reducerea, în anumite regiuni, a numărului copiilor delincvenți.** În unele regiuni, a scăzut numărul copiilor care se află în vizorul (la evidență) Birourilor de Probațiune.
- Conștientizarea și **stabilirea unor priorități/traectorii de intervenție în interiorul fiecărei instituții** care lucrează cu și pentru copii.
- **Adaptarea procedurilor și instrumentelor interne de lucru** în cadrul anumitor instituții așa **încât rezultatul activității să fie integrat și coroborat cu intervenția complexă în echipă.** De exemplu, stabilirea unor mecanisme mai clare de identificare a riscului de recidivă și a nivelului de reintegrare socială.
- **Îmbunătățirea calității serviciilor comunitare** (psiho-educative/sociale), în special pentru copii în conflict cu legea, iar uneori și pentru familiile acestora.

Adițional la noviațiile, beneficiile și impactul enumerate supra, membrii GL au identificat câteva **aspecte novatorii și din perspectiva spectrului de servicii pentru copiii** în conflict cu legea și cei sub vârsta răspunderii penale:

- **Identificarea și implicarea asistenților parentali profesioniști** (familii) care să accepte plasarea în familiile de acest tip a copiilor cu comportament delicvent sau deviant. Este de menționat că doar în unele regiuni s-a reușit ca un număr limitat de copii cu comportament deviant rămași fără îngrijire părintească să beneficieze de serviciile prestate de către asistenții parentali profesioniști, însă nu a fost pentru o perioadă lungă. Acesta presupune că, *în eforturile de instituționalizare la nivel național a mecanismului de referire, o atenție deosebită trebuie acordată serviciilor asistenților*

parentali profesioniști printr-o reglementare normativ-juridică clară și măsuri de promovare a aplicării în practică a noilor prevederi.

- Copiii în conflict cu legea, copiii cu tulburări de comportament nu se regăsesc în lista de beneficiari ai serviciilor Direcției de Asistență Socială. În unele raioane, anterior activității mecanismului, Direcția de Asistență Socială se implica sporadic în activitatea (identificarea, evaluarea și referirea) privind copiii în conflict cu legea. Pe când, odată cu activitatea GL și a mecanismului local de referire a devenit un actor activ și principal în lanțul de asistare și referire a unor astfel de cazuri. În alte raioane, s-a reușit ca acești **copiii să fie monitorizați de către Direcția Educație, prin SAP, care intervine la solicitările altor instituții.** În eforturile de instituționalizare la nivel național a mecanismului de referire, *atenție trebuie acordată precizării atribuțiilor Direcției de Asistență Socială și competențelor acestora în lucru cu copiii în conflict cu legea și copiii cu tulburări de comportament.*
- **În cadrul Centrelor de tineret au fost identificate adțional servicii/activități de educare non-formală pentru copii devianți, inclusiv pentru membrii familiei din care face parte copilul.**
- La nivel de mun. Bălți a fost creat **Serviciul municipal de asistență psihopedagogică.** În instituțiile de învățământ au fost create centre de resurse pentru educația incluzivă. De aceste servicii pot beneficia, inclusiv și copii aflați în conflict cu legea și cei sub vârsta răspunderii penale.

FACTORII CE AU CONTRIBUIT LA DEZVOLTAREA ȘI FUNCȚIONAREA MECANISMELOR LOCALE DE REFERIRE

Potențialul de dezvoltare a unui mecanism local eficient de referire a copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale, în opinia specialiștilor, a fost determinat de mai mulți factori:

- Majoritatea acțiunilor au vizat **instituții la nivel local**, nefiind necesară implicarea unor instituții din afara comunității sau a celor de la nivel central. Instituțiile centrale au fost informate, au susținut în general funcționarea mecanismelor locale, dar deciziile privind activitatea mecanismului local de referire a copiilor au fost luate de către GL locale.
- **Implicarea mai organizată a instituțiilor** din comunitate, în special a APL.

- Stabilirea unor **relații de încredere** și **conlucrare rapidă** a serviciilor implicate în cadrul mecanismului local de referire.
- Conștientizarea că, **problema copiilor în conflict cu legea nu este** doar a organelor de urmărire penală și a instanței de judecată, ci și **a întregii comunități**.
- **Stabilirea clară a modalității de realizare a competențelor** legale a diverselor instituții implicate în cadrul mecanismului.
- **Instruirea, schimburile de experiență** ce au catalizat activitatea mecanismelor locale și au favorizat creșterea profesională a specialiștilor.
- **Organizarea ședințelor trimestriale** și a altor modalități de interacțiune în baza planurilor de lucru convenite (implicit **creșterea nivelului de responsabilitate mutuală a specialiștilor** manifestată prin implicare și referire mai activă, intervenții timpurii și prompte, atenție și abordare individualizată pentru fiecare caz aparte). Totodată, ședințele regulate au permis **a identifica lacunele de activitate a unor instituții** (corespunzător au dus la eforturi de înlăturare a acestora) și **de servicii pentru copii** (corespunzător, au fost depuse eforturi de a identifica, crea sau compensa serviciile necesare).
- Elaborarea și **aplicarea unor instrumente dedicate de lucru** (de exemplu programul de prevenire a delincvenței juvenile).

DIFICULTĂȚI INIȚIALE ȘI CURENTE ÎN ACTIVITATEA MECANISMELOR LOCALE DE REFERIRE

Mecanismele locale de referire, în special la faza de lansare, dar în anumite privințe și măsură și în prezent, confruntă o serie de dificultăți, după cum urmează:

- **Nu există suficientă coordonare între toate instituțiile implicate** în mecanismul de referire. La faza inițială, fiecare instituție avea un plan distinct de activitate, iar planurile erau departe de a fi coroborate. La lansarea GL locale, parțial această problemă a fost soluționată. Pe parcursul activității GL locale, se constată o mai bună coroborare a planurilor de lucru a tuturor instituțiilor implicate în partea ce ține de mecanismul de referire. Gradual (după 2018), nivelul de coroborare a planurilor instituționale scade, la fel ca și cercul de parteneri activ implicați.
- **Insuficiența resurselor umane și a specialiștilor** care ar fi implicați în implementarea mecanismului local de referire și în acordarea serviciilor de suport

copiilor. În anumite domenii (de exemplu a serviciilor psihologice, dar cu precizie nu numai) nu sunt suficienți specialiști, iar cei încadrați sunt suprasolicitați. Alteori, se observă o motivare slabă a specialiștilor de a îndeplini diligent atribuțiile funcționale, uneori observăm o fluctuație a specialiștilor la nivel local, iar în anumite cazuri ridică semne de întrebare nivelul de pregătire a unor specialiști. *Soluționarea problemei ține de strategia generală de pregătire, motivare și menținere a resurselor umane în sectorul public în Republica Moldova.*

- **Insuficiența serviciilor specializate** pentru copiii în conflict cu legea. Mecanismul de referire ia în calcul toate categoriile de servicii guvernamentale și neguvernamentale disponibile la nivel local. În unele situații, specialiștii au încercat a extinde categoria de beneficiari a unor servicii existente. Alteori, acest lucru nu a devenit posibil. Oricum ar fi, specialiștii consideră că la moment serviciile existente la nivel de comunități nu acoperă nevoile identificate. Este adevărat că mecanismul local de referire a fost concentrat mai mult pe valorificarea posibilităților existente, decât pe crearea unor noi categorii de servicii.
- **Abordare insuficient bazată pe conceptul de management de caz.** Fiecare instituție are particularitățile sale de activitate. Mecanismul local de referire poate fi văzut ca o platformă de dialog, pentru a sincroniza planurile de lucru, dar în special pentru a uniformiza procedurile de lucru și a integra serviciile. Nu peste tot există claritate privind consecutivitatea etapelor de intervenție și responsabilii de aceste etape. Nu există claritate deplină privind managerul de caz și cine monitorizează continuitatea intervențiilor (executarea programului, monitorizarea la fiecare etapă a dinamicii/ progresului/ regresului în comportamentul copilului). În cadrul grupurilor de lucru, asemenea situații erau soluționate ad-hoc, în virtutea comunicării efective și deschise dintre specialiști și asumării unui rol activ de către anumiți specialiști. Unii specialiști au opinat că manager de caz urmează a fi **asistentul social**, alții au indicat primarul (sau altă persoană responsabilă din administrația publică locală de la domiciliul copilului) sau chiar reprezentantul poliției (pentru acesta, a fost propusă instituirea unor funcții de psiholog/servicii specializate în cadrul inspectoratelor de poliție).
- **Implicarea modestă a unor instituții în mecanismul local de referire.** În varii raioane practica a fost diferită (implicarea modestă a serviciului medical, a procuraturii, a avocaților). *În privința serviciului medical, această problemă a fost și poate fi depășită prin acțiuni de sensibilizare.* În privința avocaților, problema probabil nu poate fi soluționată la nivel local, or avocații în calitate de profesioniști independenți preiau anumite cazuri în bază de contract, iar anumiți avocați preiau cauze atunci când sunt desemnați de către Oficiul Teritorial al CNAJGS. În orice situație, participarea unui avocat în cadrul GL local nu a permis acestuia(eia) să își

asume angajamente pentru alți colegi din acea regiune. Respectiv, *este nevoie de a iniția un dialog cu Uniunea Avocaților și CNAJGS la subiect*. Situația devine mai complexă în privința participării modeste în anumit raion a procurorului, or mecanismul de referire vine exact pentru a asigura că procurorul poate lua o decizie cât mai aproape de practicile de dejudiciarizare și excludere cât de curând posibil a copilului din sistemul de justiție penală sau în alte cazuri de a avea certitudine că după o sancțiune în comunitate vor fi întreprinse măsurile necesare pentru ca scopul pedepsei să fie atins. *O mai bună implicare a organelor procuraturii, acolo unde este nevoie, ar putea obținută prin acțiuni de sensibilizare a importanței mecanismului local de referire.*

- **Discontinuitate în activitate și probleme de comunicare internă** atunci când un membru al GL este înlocuit cu altă persoană din aceeași instituție. Există diferite motive din care anumite persoane au pierdut calitatea de membru al GL (inclusiv concediere). Dar problema nu este doar calitatea de membru al GL. Există o așteptare firească că odată ce anumită persoană este desemnată ca membru al GL din partea unei instituții, această persoană să coordoneze aspectele de activitate cu șeful instituției și să disemineze informația privind activitatea mecanismului de referire către colegii interesați din instituție. *Problema poate fi soluționată printr-o mai bună implicare a șefilor de instituții, pentru a asigura că aceștia cunosc punctual activitatea mecanismului și că responsabilul din cadrul instituției de mecanismul local de referire facilitează accesul colegilor la informația relevantă.*
- **Lipsa unor mecanisme eficiente de responsabilizare a instituțiilor la nivel local.** Problema dată a fost sesizată și probabil ține și de natura pilot al activităților în cadrul mecanismului actual local de referire. Specialiștii au opinat că odată cu *adoptarea unei noi reglementări privind mecanismul local de referire, prin hotărâre de Guvern, aceasta ar trebui să prevadă și consecințele nerespectării algoritmului de lucru inclus în mecanismul local de referire.*
- **Lipsa unor instrumente de responsabilizare și implicare a părinților copiilor devianți/delincvenți.** Problema dată a fost invocată practic de toți specialiștii. Unii au opinat că abilitățile specialistului de convingere, emancipare pot soluționa doar parțial problema dată. Oricum ar fi, *este necesară o revizuire a cadrului normativ-juridic pentru a asigura că părinții ce nu contribuie corespunzător la educarea copiilor suportă consecințe juridice ce i-ar motiva să își îndeplinească atribuțiile.*
- **Lipsa unei baze de date comune ce ar permite a analiza/monitoriza parcursul cazului.** *Noua reglementare cu privire la mecanismul local de referire ar trebui să prevadă crearea și menținerea unei baze de date, cu stipularea categoriilor de date ținute și ordinea de acces la acestea pentru a facilita interacțiunea specialiștilor dar și*

trasarea cazurilor individuale, monitorizarea intervențiilor și generarea datelor statistice relevante.

- **Neclaritatea regulilor privind accesul la date/informații în cazuri individuale** (uneori nu toți specialiștii trebuie să cunoască toate datele ce țin de un caz, spre exemplu datele cu caracter medical). Lipsa unor reglementări clare referitor la cine și ce date poate să acceseze, dar în special lipsa unor reguli clare privind obligația de păstrare a confidențialității datelor poate duce la acces neautorizat la date, dar și mai grav, la diseminarea (chiar și din neglijență) a informației către terți sau în comunitate, fapt ce poate condiționa stigmatizarea minorului, drept efect complementar - pierderea încrederii în servicii/instituții. *Noua reglementare cu privire la mecanismul local de referire trebuie să prevadă în mod clar categoriile de date ținute și ordinea de acces la acestea (în baza de date), precum și modalitatea de asigurare a confidențialității datelor.*
- **În prezent, inclusiv datorită pandemiei COVID-19, nu au loc întruniri periodice între specialiști și nu este monitorizată activitatea mecanismului.** *Noua reglementare a mecanismului local de referire trebuie să prevadă și modalitatea de coordonare și dialog între instituții (de exemplu, ședință semestrială a șefilor instituțiilor locale implicate în mecanismul local de referire, inclusiv prin modalități de video-conferință).*

PRACTICI POZITIVE ȘI PROVOCĂRI SPECIFICE ÎN ACTIVITATEA MECANISMELOR LOCALE DE REFERIRE

Practici pozitive	Provocări
Etapa I. Identificare/sesizare și asistența preliminară	
Mecanismul a adus claritate la etapa de reținere a copiilor de către poliție. Astfel, poliția cunoaște mai bine pe cine și cum să invite/sesizeze din cadrul SAP (pedagog/ psiholog) ca să asiste copilul în cadrul unor activități procesule penale cu implicarea copilului Procesul de identificare și sesizare este mai clar și mai rapid. Mai întâi sesizarea se face în mod telefonic, fără multă formalitate	Lipsa unor servicii de plasament atunci când este identificat un copil deviant/delincvent, dar care are nevoie și de un plasament temporar, inclusiv în timpul nopții

Etapa II. Evaluarea, identificarea soluțiilor și referirea cazurilor	
<p>Prin intermediul mecanismului interesul superior al copilului este pus în vizorul a mai multe instituții care trebuie să analizeze în complex situația</p> <p>Cunoașterea reciprocă a atribuțiilor instituțiilor implicate, precum și, cum/către cine pot fi referite cazurile</p> <p>Odată ce sunt implicate mai multe instituții în cadrul mecanismului, acestea s-au învățat să lucreze în echipă și să identifice soluții în comun</p> <p>Specialiștii au deveni mai profesioniști în domeniile justiției prietenoase copiilor și prevenirii delincvenței juvenile</p> <p>Evaluarea, referirea și asistența în cazurile cu implicarea copiilor devianți/delincvenți este mai rapidă și de o calitate mult mai bună</p> <p>În unele regiuni (Orhei, Bălți) este instituită practica de referire a cazurile către Centrele comunitare de sănătate mintală, în cazul în care este necesară intervenție din partea acestora</p>	<p>Chiar dacă SAP oferă servicii în cadrul poliției/ procuraturii/ judecătoreiei/ probațiunii în cazurile cu implicarea copiilor devianți/delincvenți, aceste servicii nu sunt mereu oficializate și se bazează mai mult pe o bună conlucrare între instituții</p> <p>Lipsa instrumentelor și a programelor de intervenții (servicii, programe psiho-sociale, personal calificat și suficient) are impact asupra calității soluțiilor identificate, în special în cazurile mai dificile</p> <p>Accesibilitatea serviciilor este o problemă chiar și atunci când în centrele raionale sunt servicii/programe, însă copilul (și familia) are domiciliu în localități rurale îndepărtate</p> <p>Există situații când un procuror/judecător intenționează să aplice măsuri/sancțiuni alternative, dar din cauza lipsei sau insuficienței serviciilor în comunitate, se recurge la decizii mai puțin prietenoase copiilor</p> <p>În cazul copiilor sub vârsta răspunderii penale, cauza este încetată și deseori se limitează intervenția post-decizie doar la o fișă de sesizare a APL, SAP și școală</p> <p>Lipsa mecanismelor de facilitare/ obligare/ motivare ca copiii devianți/delincvenți să frecventeze serviciile comunitare. Ori, uneori părinții nu doresc să faciliteze frecventarea de către copii a unor astfel de servicii (mai ales intervenții psihologice)</p> <p>În procesul de evaluare, efectuate de SAP/Probațiune, au fost identificate cazuri când informația/caracteristica parvenită de la unele primării nu corespunde realității și este nevoie adițional de verificat informația (fapt ce afectează termenii de realizare a sarcinilor)</p>

Etapa III. Intervenție/asistare și reintegrare (inclusiv managementul de caz)	
<p>Mecanismul a dus la o mai bună claritate privind mecanismele de desfășurare a audierii în condiții prietenoase copiilor</p> <p>În majoritatea cazurilor, copiii (delincvenți) sunt audiați în condiții speciale și cu respectarea standardelor necesare în acest sens (un progres față de anul 2013⁴⁵)</p> <p>SAP este implicat la evaluarea primară și complexă a copiilor în conflict cu legea</p> <p>APL (în special unii primari) sunt mai sensibili și au devenit mai receptivi referitor la cazurile copiilor delincvenți/devianți</p> <p>Nu mai sunt dosare cu participarea copiilor în care să nu fie prezentate referatele presentențiale</p> <p>Referatele presentențiale se fac într-un mod mai calitativ, informația este colectată eficient și rapid, și este utilă pentru procuratură și judecătore</p>	<p>SAP-ul este supra solicitat; procesul de evaluare este complex; de aici, este nevoie de mai mulți psihologi și de programe de evaluare specifice (respectiv, pentru moment, este afectată calitatea serviciilor)</p> <p>Lipsa instrumentelor de implicare mai activă a primarilor</p> <p>Lipsa personalului calificat în cadrul primăriilor (privind lucru cu copiii în conflict cu legea și cei sub vârsta răspunderii penale)</p>

⁴⁵Raport de monitorizare respectarea drepturilor copiilor implicați în procesul de judecare a cauzelor penale (Bălți, Ungheni, Orhei, Căușeni, Leova), IRP, 2013. http://irp.md/uploads/files/2014-03/1394181224_raport-de-monitorizare-nr.1-25.01.-01.07.2013.pdf

Etapa IV. Monitorizarea

În unele regiuni (reg. Bălți, Căușeni) SAP are în atribuții și activități de monitorizare a comportamentul copiilor devianți (în școli).	După 2018, mecanismele locale de referire nu au beneficiat de monitorizare permanentă a activității. Unele activități au continuat inert sau bazat pe entuziasmul unor membri ai GL, dar aceasta nu asigură eficacitatea și durabilitatea mecanismului local de referire
--	--

Noua reglementare cu privire la mecanismul local de referire trebuie să conțină prevederi ce ar consolida practicile pozitive și prevederi care ar duce (contribui) la depășirea provocărilor menționate supra, în limita în care ține de obiectul de reglementare și forța juridică a unei hotărâri de Guvern.

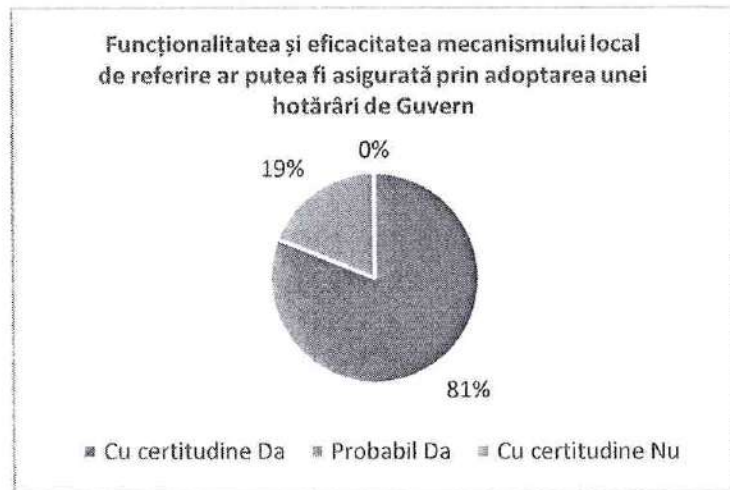
IV. SINTEZA RECOMANDĂRILOR: ACȚIUNI LA NIVEL CENTRAL DE CONSOLIDARE A EFICACITĂȚII MECANISMELOR LOCALE DE REFERIRE EXISTENTE ȘI DE EXTINDERE LA NIVEL NAȚIONAL A PRACTICILOR POZITIVE

Există mai multe aspecte, care în opinia specialiștilor merită atenție din partea autorităților centrale (cu ulterioara implementare diligentă a deciziilor adoptate de autoritățile centrale la nivel local):

- ✓ **Coroborarea** (prin interconectarea și delimitarea clară a competențelor) **mecanismului local de referire cu activitatea altor comisii sau echipe de nivel raional/local;**
- ✓ **Determinarea rolului APL/primarilor** în cadrul mecanismului local de referire;
- ✓ **Actualizarea metodologiilor și instrumentelor de lucru pentru specialiștii din instituțiile implicate** în mecanismul local de referire, așa încât specialiștii să utilizeze instrumente compatibile ce ar permite continuitatea fluidă a intervenției la toate etapele acesteia;
- ✓ Integrarea atribuțiilor specialiștilor implicați în implementarea mecanismului local de referire în **fișele de post** a acestora;
- ✓ Consolidarea **mecanismului de mediere** a cazurilor cu implicarea copiilor în conflict cu legea;
- ✓ Revizuirea cadrului normativ-juridic pentru a asigura că **părinții ce nu contribuie corespunzător la educarea copiilor suportă consecințe juridice** ce i-ar motiva să își îndeplinească atribuțiile;
- ✓ Alocarea unor **surse suplimentare pentru servicii în comunitate** destinate copiilor, inclusiv copiii în conflict cu legea și sub vârsta răspunderii penale;
- ✓ Desfășurarea unor **campanii de promovare și sensibilizare** privind activitatea mecanismelor locale de referire, în vederea creșterii nivelului de încredere în eficacitatea serviciilor obținute.

Dar în mod special, **majoritatea profesioniștilor au indicat faptul că adoptarea unei hotărâri de Guvern ar putea contribui la funcționalitatea și eficacitatea mecanismul local de referire a copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale.** În viziunea membrilor GL locale, o astfel de hotărâre de Guvern ar responsabiliza instituțiile implicate. De asemenea, un act la nivel de Guvern ar atrage după sine și o conlucrarea inter-ministerială mai eficientă în domeniul vizat.

Hotărârea de Guvern (ca mecanism de implementare a Legii nr. 299/2018⁴⁶) ar urma să cuprindă *inter alia*, dar nelimitat la:

- ✓ Noțiuni și **termeni utilizați**;
- ✓ **Obiectivele** mecanismului de referire;
- ✓ **Aplicabilitatea** mecanismului de referire **în toate cazurile**, deși intensitatea intervențiilor instituțiilor ar varia în funcție de situație și nevoile identificate;
- ✓ **Spectrul de instituții implicate** și categoriile de servicii ce urmează a fi prestate de către acestea în toate sau doar în anumite cazuri, când evaluarea nevoilor o dictează;
- ✓ **Intervenția multidisciplinară**, rolul fiecărei instituții în această intervenție, așa încât să rezulte o traiectorie organizată de intervenție, evitându-se dublări și suprapuneri;
- ✓ **Etapele ce trebuie urmate** de regulă în cadrul mecanismului local de referire și responsabilii de aceste etape, specificând instituția din cadrul căruia vor fi determinați **specialiștii drept manageri de caz**;
- ✓ **Referirea** și înregistrarea cazurilor copiilor cu comportament deviant;
- ✓ **Evaluarea și procedura de stabilire a măsurilor** destinate copiilor cu comportament deviant;

⁴⁶ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110737&lang=ro

- ✓ **Procedura de evaluare, documentare, evidență** a copilului în privința căruia s-a dispus supravegherea specializată, plasamentul în serviciul de tutelă/curatelă sau în serviciul de tip familial și cooperarea intersectorială;
- ✓ **Modalitatea de interacțiune** regulată a instituțiilor implicate dar și situațiile de excepție (pentru cazuri care nu suferă amânare);
- ✓ Modalitatea de **monitorizare a intervențiilor**, reevaluare permanentă și adaptarea intervențiilor la situația actualizată;
- ✓ **Modalitatea de coordonare și dialog între instituții** (de exemplu, ședință semestrială a șefilor instituțiilor locale implicate în mecanismul local de referire, inclusiv prin modalități de video-conferință);
- ✓ **Obligația de coroborare a planurilor de activitate** a instituțiilor implicate în partea ce ține de mecanismul local de referire;
- ✓ Modalitatea de **analiză a performanțelor instituțiilor în cadrul mecanismului** de referire;
- ✓ **Analiza periodică** (în tandem cu performanța individuală a instituțiilor în cadrul mecanismului) **a rezultatelor locale și naționale** de funcționare a mecanismului de referire;
- ✓ Posibilitatea mecanismului local de referire de a contribui (prin participare, facilitare etc.) la **dezvoltarea unor servicii** ca răspuns la nevoile copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale;
- ✓ **Serviciile asistenților parentali profesioniști** (în tandem cu modificarea altor acte normativ-juridice);
- ✓ Precizarea **atribuțiilor Direcției de Asistență Socială** și competențelor acesteia în lucru cu copiii în conflict cu legea și copiii cu tulburări de comportament (în tandem cu modificarea altor acte normativ-juridice);
- ✓ Posibilitatea **cooperării** dintre organizații din sectorul guvernamental și neguvernamental, pentru a putea focaliza (inclusiv prin procurare de servicii) resursele disponibile în comunitate la nevoile copiilor în conflict cu legea și cei sub vârsta răspunderii penale;

- ✓ Modalitatea de **interacțiune între instituțiile centrale și locale** în implementarea mecanismului de referire a copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale;
- ✓ Categoriile de **date ținute și ordinea de acces la acestea** (în baza de date), precum și modalitatea de asigurare a **confidențialității datelor**;
- ✓ Crearea și menținerea unei **baze de date**, cu stipularea categoriilor de date ținute și ordinea de acces la acestea pentru a facilita interacțiunea specialiștilor dar și trasarea cazurilor individuale, monitorizarea intervențiilor și generarea datelor statistice relevante;
- ✓ **Consecințele nerespectării** algoritmului de lucru inclus în mecanismul local de referire.

După adoptarea Hotărârii de Guvern:

- **Fiecare instituție** implicată ar urma să reglementeze (revizuirea procedurilor existente și după caz adaptarea lor) **modalitatea de participare în cadrul mecanismului de referire**;
- Instituțiile implicate urmează să adapteze **descrierea proceselor de lucru și fișele de post** a specialiștilor așa încât acestea să reflecte detaliat modalitatea de realizare a atribuțiilor în cadrul mecanismului de referire;
- Instituțiile implicate urmează să prevadă în planurile lor de lucru **activități de instruire a specialiștilor** (inclusiv împreună cu partenerii implicați în mecanism).

ANEXE

Mecanismele locale de referire a cazurilor cu implicarea copiilor în conflict cu legea și copiilor sub vârsta răspunderii penale:

1. Decizia Consiliului municipal Bălți nr. 9/5 din 5 decembrie 2014 privind acordul de colaborare referitor la realizarea mecanismul local de referire a cazurilor copiilor în conflict cu legea, inclusiv a celor sub vârsta răspunderii penale din mun. Bălți;
2. Decizia Consiliului Raional Leova nr.6/14 din 15 decembrie 2016 privind realizarea mecanismului local de referire a cazurilor copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale din raionul Leova;
3. Decizia Consiliului Raional Căușeni nr.6/2 din 15 decembrie 2016 privind realizarea mecanismului local de referire a cazurilor copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale din raionul Căușeni;
4. Decizia Consiliului Raional Ungheni nr.1/44 din 23 februarie 2017 privind realizarea mecanismului local de referire a cazurilor copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale din raionul Ungheni;
5. Decizia Consiliului Raional Orhei nr.1/16 din 17 martie 2017 privind realizarea mecanismului local de referire a cazurilor copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale din raionul Orhei.

